

Musikaliska byggstenar

Åk 4-6

~~Musiksymboler~~ - ~~Tonhöjd~~ - ~~Rytm~~ - ~~Taktarter~~ - ~~Tempo~~ - ~~Puls~~ -
~~Klang~~ - ~~Dynamik~~ - ~~Perioder~~ - ~~Musikalisk form~~ - ~~Fraser~~ - ~~Ackord~~

Namn: _____ Klass: _____

Musiksymboler och Notskrift - Grunden

Notskrift

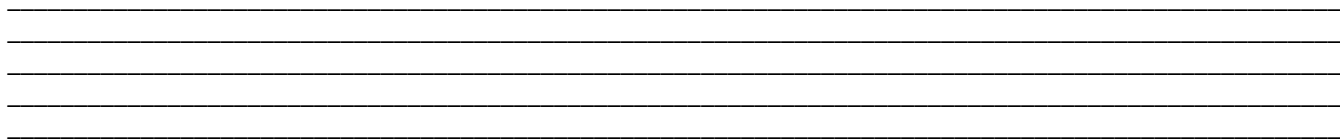
För att man ska kunna spela musik man aldrig hört förut eller som är komplicerad krävs tecken och symboler. Till vår hjälp finns därför Notskrift (musikens språk) som används över hela världen och gör att man kan kommunicera med musiker från olika världsdelar och länder.

Med hjälp av notskrift kan man skriva ner melodier, ackord och låtar så att de kan läsas och spelas av andra.

Notskriften har funnits i över 1000 år och på 1600-talet fick notsystemet sina fem linjer och det är dessa linjer notsystemet är uppbyggt utifrån.

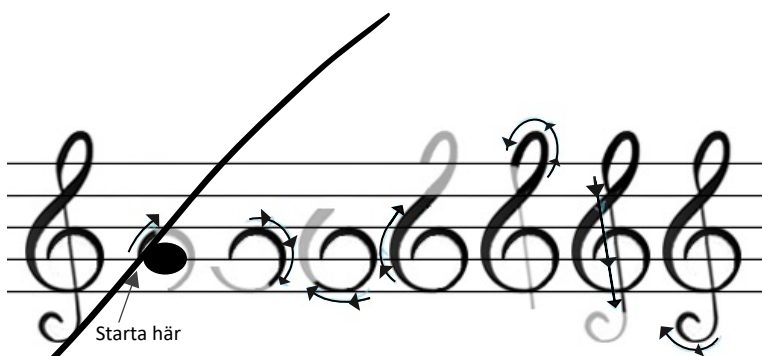
Ett **notsystem** består av fem linjer som också bildar fyra mellanrum. På linjerna och mellanrummen placeras noterna för att visa vilken tonhöjd de har. När tonerna blir så höga eller låga att de fem linjerna inte räcker till tar man till **hjälpplinj**er.

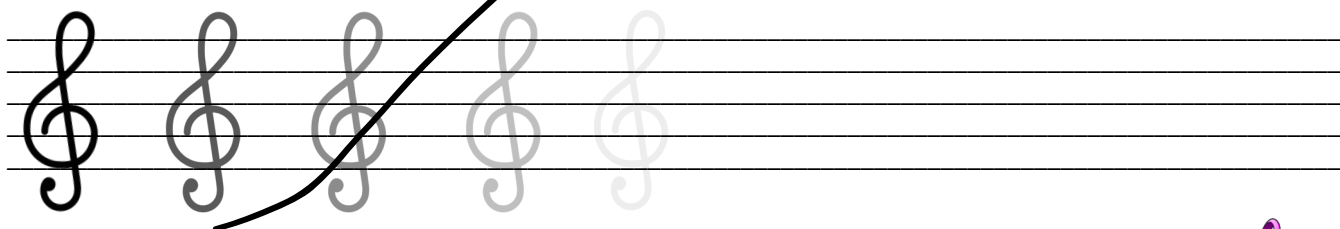
Först i notsystemet placeras en klav (klav betyder nyckel)

Klav

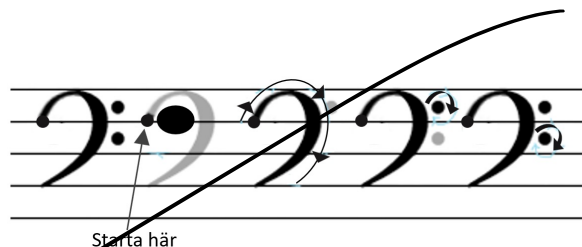
Den här krumeluren kallas **G-klav** eller diskantklav. Som du ser så börjar G-klavens krumelur precis på linjen som är tonen G.

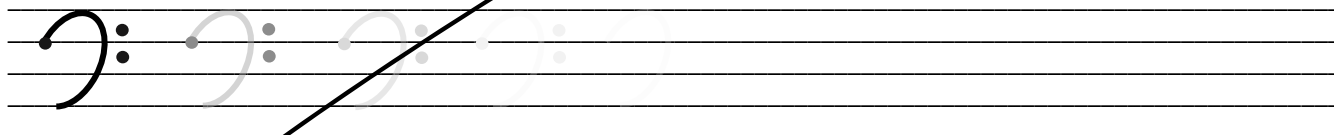
1. Prova själv att rita en G-klav!

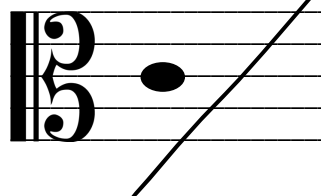
Den här krumeluren kallas **F-klav** eller basklav. Som du ser så sitter strecket för tonen F mellan de båda prickarna.

2. Prova själv att rita en F-klav!

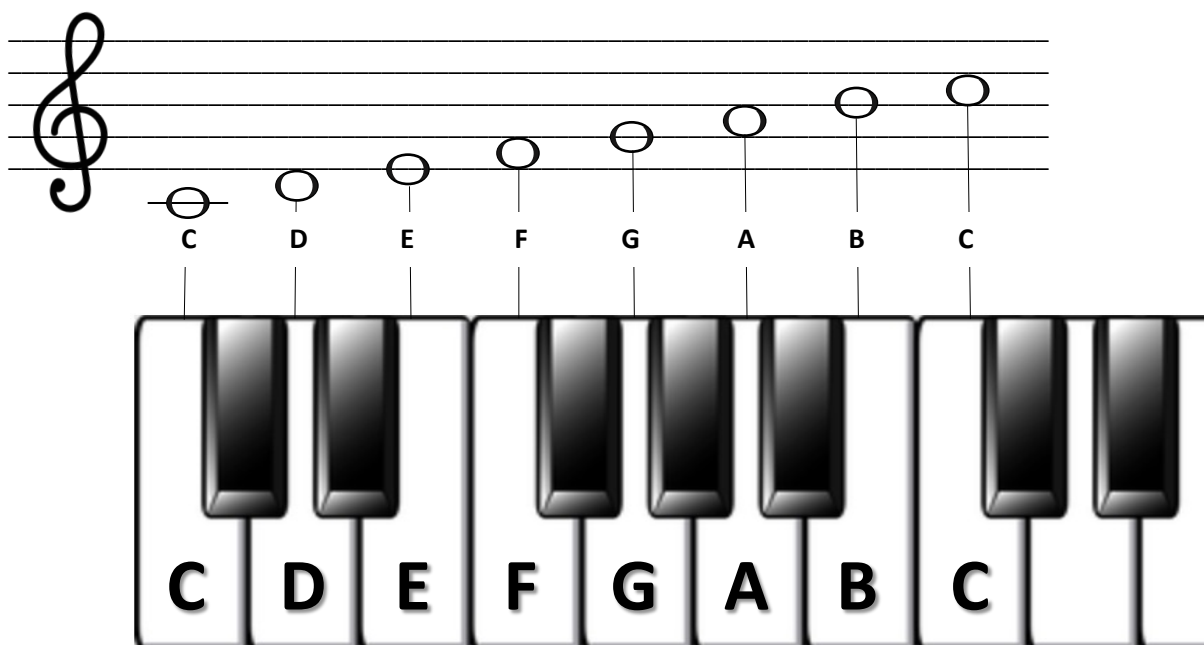

Förutom G-klaven och F-klaven finns några andra mindre vanliga klaver. Den här heter C-klav och visar var tonen C finns på detta notsystem.

Noter

Noter sitter antingen på strecken eller mellan och finns det inget streck så sätter vi dit ett hjälpstreck, som vid den första C-noten.

Det här är de vita tangenterna på ett piano som syns på bilden och som ingår i C-durskalan. Dessa kallas också för stamtoner.

3. Rita en G-klav i början av notsystemet och skriv sedan namnen på dessa noter.

A musical staff with five lines. Below the staff are nine horizontal lines for labeling. The notes are placed on the following lines from left to right: 1st line, 2nd space, 3rd line, 4th space, 5th line, 1st space, 2nd line, 3rd space, 4th line.

4. Rita en G-klav i början av notsystemet och rita in de noter som står under notsystemet. Kan en not ritas på mer än en plats får du välja var den ska ritas.

A musical staff with five empty lines. Below the staff are nine labels: F, B, E, C, G, A, C, D, F.

5. Rita en G-klav i början av notsystemet och skriv sedan namnet på varje not. Ringa sen in den not som är högst i varje par

A musical staff with five lines, divided into six measures. Each measure contains a pair of notes. Below the staff are twelve horizontal lines for labeling. The notes are placed on the following lines from left to right: (1st line, 2nd space), (2nd space, 3rd line), (3rd line, 4th space), (4th space, 5th line), (1st space, 2nd line), (2nd line, 3rd space), (3rd space, 4th line), (4th line, 5th space), (1st space, 2nd line), (2nd line, 3rd space), (3rd space, 4th line), (4th line, 5th space).

6. Rita en G-klav i början av notsystemet och skriv sedan namnet på varje not. Ringa sen in den not som är lägst i varje par.

A musical staff with five lines, divided into six measures. Each measure contains a pair of notes. Below the staff are twelve horizontal lines for labeling. The notes are placed on the following lines from left to right: (1st line, 2nd space), (2nd space, 3rd line), (3rd line, 4th space), (4th space, 5th line), (1st space, 2nd line), (2nd line, 3rd space), (3rd space, 4th line), (4th line, 5th space), (1st space, 2nd line), (2nd line, 3rd space), (3rd space, 4th line), (4th line, 5th space).

Förtecken

Det finns två olika **förtecken** som hjälper oss att notera de andra tonerna som inte visades på förra bilden. Det ena tecknet heter korsförtecken \sharp och höjer tonen ett halv tonsteg och det andra tecknet heter \flat -förtecken och sänker tonen ett halvt tonsteg.

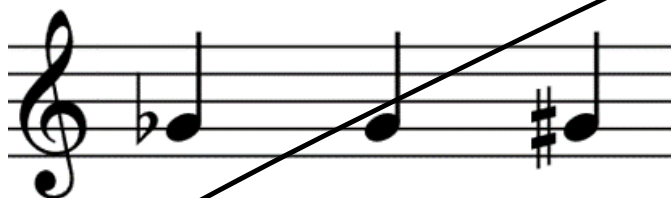

Korsförtecken (höjer)

\flat -förtecken (sänker)

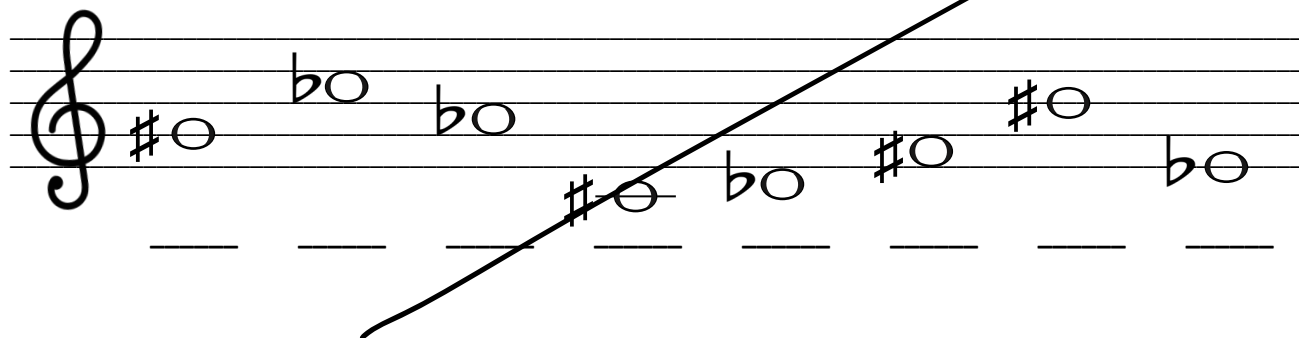
Ett halvt tonsteg är den närmaste tonen upp eller ner från utgångstonen. De fasta förtecknen gäller hela musikstycket, men det kan ibland även finnas tillfälliga förtecken som bara gäller enstaka toner.

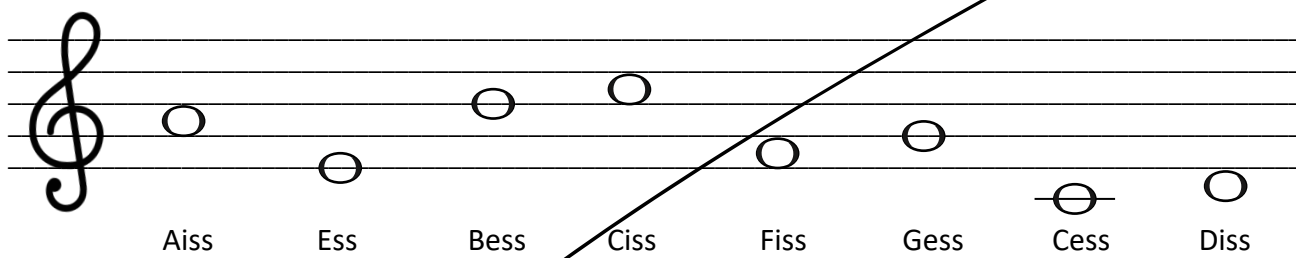
Vid **sänkning** av ton en lägger man ändelsen **-ess** till notnamnet. Exempelvis G blir ett Gess (G^b)

Vid **höjning** av en ton lägger man ändelsen **-iss** till notnamnet. Exempelvis G blir ett Giss (G^\sharp)

7. Nu har några noter fått olika förtecken, vad heter dessa noter då? Fyll i!

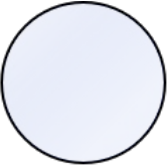
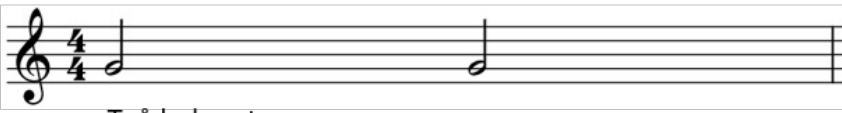
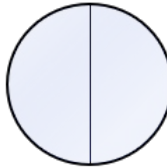
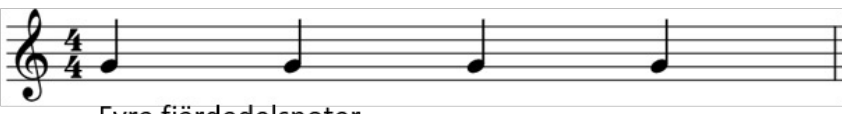
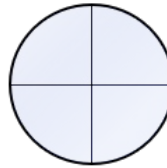
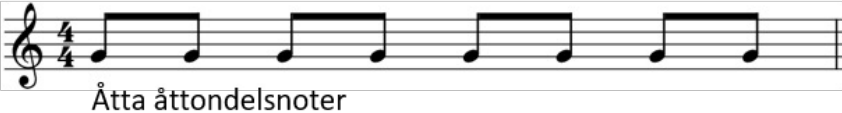
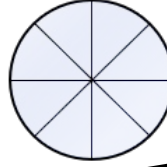
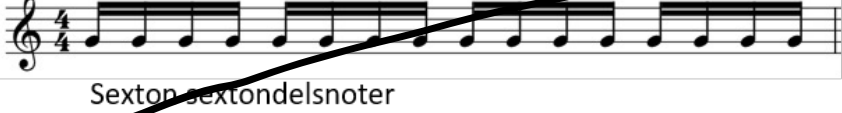
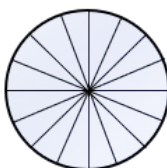
8. Nu har några noter fått notnamn, men behöver din hjälp att få rätt förtecken framför sig!

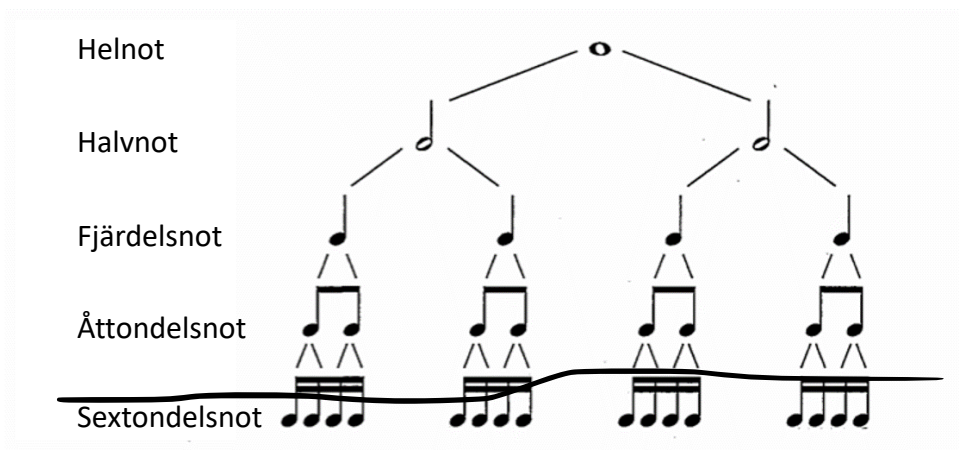
Notvärden

Nu börjar det bli dags att ta en titt på de olika notvärdena som visar hur länge tonerna ska klinga, alltså vilken rytm en följd av toner ska ha.

I en låt som har taktangivelsen fyra fjärdedels takt får det plats fyra fjärdedelsnoter, men det finns också andra möjligheter. Vi börjar med att låta bara en lång not finnas i takten, den kallas helnot. Man skulle kunna likna denna not vid en hel tårta liggande i en tårtkartong. Kartongen får symbolisera en takt och tårtan en helnot som kan delas i olika stora bitar där den ligger.

 En helnot		Hel tårta
 Två halvnoter		Två halvor
 Fyra fjärdedelsnoter		Fyra fjärdedelar
 Åtta åttondelsnoter		Åtta åttondelar
 Sexton sextondelsnoter		Sexton sextondelar

Denna bild visar dom olika noternas värde sinsemellan. En helnot har lika mycket värde som två halvnoter. En halvnot har lika mycket värde som två fjärdedelsnoter, osv.

PULS

All musik har ett "hjärta" och en puls precis som vi människor. Den påverkar oss känslomässigt på ett eller annat sätt, och pulsen är det mest påtagliga då man lyssnar på någon form av populärmusik.

Det är den man känner i fötterna eller då man "klappar takten".

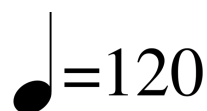
Det instrument som tydligast anger pulsen i populärmusik är trummorna.

TEMPO

Tempo är en musikterm som betecknar musikens hastighet! Hur snabbt eller långsamt musiken ska spelas. Precis som med den puls vi har i kroppen kan musikens puls vara både snabb och långsam.

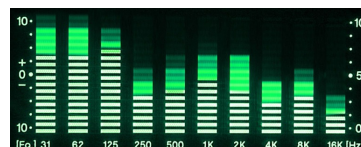
Ett tempo mäts i BPM, (från engelskans *beats per minute*) som betyder antalet slag per minut.

I notskrift betecknas ofta tempot med ett metronomtal, vilket då anger antal pulsslag per minut.

KLANG

Klangen är den karaktär en ton, ett instrument eller en röst har. Den kan exempelvis vara mörk, ljus, dov eller pipig. På vissa musikuppspelare kan man ändra karaktären på den låt man spelar. Detta sker med något som kallas equalizer och som ofta har förinställda frekvenser (karaktärer) för olika genrer. Kolla på din mobiltelefon om du har en sådan. Finns ingen på mobiltelefonen kan man installera en app. Det finns flera för gratis nedladdning, sök på equalizer.

DYNAMIK

Med dynamik menas styrka i musik, hur starkt eller svagt man spelar. Ljudvolymen och förändringar i ett musikstycke skapar dynamik.

För att ange dynamiken i musik används olika styrkegradsbeteckningar vid notation. På bilden ser du några av dem.

Man kan även gradvis öka ljudstyrkan med detta tecken som heter: Crescendo

eller gradvis sänka ljudstyrkan med detta tecken som heter Diminuendo

Fortissimo	<i>ff</i>	Mycket starkt
Forte	<i>f</i>	Starkt
Mezzo forte	<i>mf</i>	Medelsvagt
Mezzo piano	<i>mp</i>	Medelstarkt
Piano	<i>p</i>	Svagt

FORM

Alla låtar är indelade i olika delar och perioder som återkommer i någon **form** av mönster. De vanligaste delarna är vers och refräng, men det finns även andra. Här följer en genomgång.

INTRO

Inledningen på låten. Introt är viktigt för att man ska få en uppfattning om puls och tonart.

STICK

Sjungs bara en gång i låten och skiljer sig oftast både melodiskt och harmoniskt (ackordmässigt).

VERS

Brukar vara det som man börjar sjunga och den återkommer melodiskt ett antal gånger i låten med annan text. Det finns även låtar som innehåller bara verser, exempelvis många barnvisor.

SOLO

Instrumental del som kan spelas som en variation på vers, refräng eller stick. Solot kan också spelas improviserat.

BRYGGA

En kortare del som förekommer mellan vers och refräng. Bryggan brukar ofta ha ett annat harmoniskt mönster vilket gör att refrängen upplevs på ett bättre sätt än om övergången skett direkt från versen

OUTRO

Låtens avslutning, ibland genom en så kallad Fade (man tonar ut).

REFRÄNG

En återkommande del av låten, och den mest melodiska och lättsjunga. Oftast återkommer samma text och refrängen brukar vara det man lättast minns av en låt.

MELLANSPEL

Ett kort instrumentalt parti mellan refräng och vers

Den kanske vanligaste formen i pop- och rocklåtar är:

- Intro
- Vers 1
- Refräng 1
- Vers 2
- Refräng 2
- Stick
- Solo
- Refräng 3
- Outro

